

تحليل حقوقى قوانین حمایت از خانواده

محمد رضا کریمیان کاکلکی

سرشناسه	: کریمیان کاکلی، محمدرضا، ۱۳۶۸-
عنوان و نام پدیدآور	: تحلیل حقوقی قوانین حمایت از خانواده /محمدرضا کریمیان
مشخصات نشر	: کاکلی: ویراستار محبوبه رضاعلی، عباس کسایی پور
مشخصات ظاهری	: موسسه اندیشه کامیاب ایرانیان ۱۳۹۶.
شابک	: ۱۲۶ ص.
وضعیت فهرست نویسی	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۳-۲۹۱-۴ ریال ۱۰۰۰۰۰
موضوع	: فیپا
موضوع	: حقوق خانواده-- ایران
موضوع	: Domestic relations-- Iran
موضوع	: زناشویی-- قوانین و مقررات-- ایران
موضوع	: Marriage law-- Iran
رده بندی کنگره	: KMH۵۴۰/ک۴ت۳ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۵۰۱۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۷۳۰۶

عنوان کتاب	: تحلیل حقوقی قوانین حمایت از خانواده
ناشر	: موسسه اندیشه انتشاراتی اندیشه کامیاب ایرانیان
دفتر انتشارات	: تهران - خ. ترب. پبج شمیران - خ نور محمدی - پلاک ۳۷- واحد ۱۲ - ۷۱۶۴۱۰۸۹ Email:e_a_kamyab@yahoo.com
مؤلف	: محمد رضا کریمیان کاکلی
ویراستار	: محبوبه رضا علی، عباس کسایی پور
مدیر تولید	: موسسه آموزشی خوارزمی
صفحه آرا	: الهام کسایی پور
طراح جلد	: محمد حدادزاده
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ	: اول، ۱۳۹۶
چاپ و صحافی	: موسسه آموزشی خوارزمی
ناظر چاپ	: پژمان عباد، پیمان عباد
قیمت	: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۵۳-۲۹۱-۴
ISBN: 978-600-453-291-4

انسان موجودی اجتماعی است که بیش از هر چیز به خانواده نیاز دارد، چنان که برای تحقق بخشیدن به فرایند رشد و تکامل خویش به ارتباط با دیگران نیازمند است. لزوم توجه بیشتر به نهاد خانواده و ویژگی های خاص آن، این الزام را برای مقنن به وجود آورده که به طور اختصاصی به نهاد خانواده پرداخته و با پیش بینی راهکارهای مناسب، تا حد امکان از گسسته شدن این نهاد جلوگیری نموده و معضلات و مشکلات احتمالی را با کمترین هزینه حل و فصل نماید. بدین منظور قوانین حمایت خانواده در سال های ۱۳۴۶ و ۱۳۵۳ به تصویب رسید که در هر کدام نوآوری های خاصی گنجانده شده بود. طبق قانون حمایت خانواده مصوب ۱/۱/۱۳۵۲، رسیدگی به کلیه اختلافات مدنی ناشی از امر زناشویی و دعاوی خانوادگی و اداری مربوط به صغار از قبیل نصب و عزل قیم و ضم امین در صلاحیت دادگاههای حمایت خانواده قرار گرفت. در نقاطی که دادگاههای شهرستان وجود داشت در دادگاههای شهرستان و در نقاطی که دادگاه شهرستان نبود، در دادگاه بخش، واگذار نموده بود. رسیدگی به امور مذکور در تمام مراحل اداری بدون رعایت تشریفات آیین دادرسی مدنی انجام می شد. دعاوی خانوادگی عبارت از دعاوی مدنی بین هر یک از زن و شوهر و فرزندان، جد پدری و وصی و قیم که از حقوق و تکالیف مقرر در کتاب هفتم در نکاح و طلاق (از جمله دعاوی مربوط به جهاز و مهر زن و کتاب هشتم در اولاد و کتاب نهم در خانواده و کتاب دهم در حجر و قیمومت قانون مدنی و همچنین از مواد ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹ و ۱۰۳۰ قانون مذکور و مواد مربوط در قانون امور حسبی ناشی شده باشد) با توجه به نقاط ضعفی که در قوانین خانواده سابق وجود داشت و از آن باینکه احساس می شد، قضات دادگاه های خانواده، نیاز به یک آیین دادرسی دارند تا به وحدت است یابند، بنابراین قانون جدید حمایت خانواده در تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۱ به تصویب رسید. مواد این قانون مشکلات فعلی دادگاه ها را رفع و نقاط ضعفی که در قوانین سابق وجود داشت را حل می کرد. متأسفانه بیان می شود که این قانون، تنها به دنبال حمایت از زنان است و این یک تفسیر غلط و انحرافی است؛ چرا که هدف ما حمایت از بنیان خانواده است که شامل زن، مرد و فرزندان می شود. قانون حمایت خانواده جدید، با در نظر گرفتن موارد مذکور و با این اهداف تصویب شده است؛ کاهش مشکلات موجود در قواعد شکلی حقوق خانواده به ویژه برای بانوان و کودکان، کاهش اطاله دادرسی در دعاوی خانوادگی و تخصصی نمودن

رسیدگی به این دعاوی، رفع ابهام، تعارض و خلأ از قوانین و مقررات کنونی خانواده و قضازدائی از مقررات خانواده. بحث حمایت خانواده و اهمیت و تاثیر گذاری نهاد خانواده در پیشرفت یک جامعه مسئله ای است که ضرورت آن انکار ناپذیر است. در حقوق ما هدف اصلی قوانین خانواده کمک به حفظ و استواری این نهاد است و قانونگذار تلاش دارد تا حد امکان جلوی از هم پاشیدن این نهاد مهم را بگیرد. بدیهی است که قوانین خانواده بر اساس ساختار سنتی خانواده در کشور ما طراحی شده است و یکی از منابع اصلی این قوانین نیز منابع معتبر فقهی است و قانونگذار بی شک متأثر از نظرات مشهور فقهی است. در حال حاضر سه بحث طلاق و شرایط آن و مهریه و نیز حضانت که بیشترین دعاوی خانواده را به خود اختصاص داده اند در اوج نقطه توجه قرار دارند. در کشور ایران قوانین حمایت خانواده دستخوش تغییر و تحولات زیادی بوده است. آخرین اراده قانونگذار قانون حمایت خانواده مصوب ۹۱/۱/۱۱ بوده که در تاریخ ۹۲/۱/۲۲ در روزنامه رسمی کشور انتشار گردید و از تاریخ ۹۲/۲/۷ لاز الاجرا گردید. این قانون و قوانین سابق بر آن با فراز و نشیبهای بسیاری چه از لحاظ حقوق و مالی و زوجین و چه از لحاظ کیفر و مجازات آنان برخورد های متفاوتی داشته اند که برخی از آنان ناسی و بعضی دیگر همچنان به قوت خود باقی هستند که در این راستا با یکدیگر تعارضاتی در برخی جهات داشته که این خود زمینه تصمیم گیریهای متفاوت را در این امر مهم ایجاد کرده است. با عنایت به نقش و جایگاه ویژه نهاد خانواده در نظام حقوقی و تربیتی اسلام و با اذعان به ضرورت برخی کاستی ها و نواقص در قوانین موجود حاکم بر نهاد خانواده، ضرورت بازنگری در قوانین گذشت و تصویب قانونی که تا حد امکان مشکلات موجود را مرتفع نموده و نسبت به تنگناهای احتمالی آینده نیز پاسخگو باشد، به خوبی احساس می شد. بدین جهت قانون حمایت خانواده جدیدی در اسفند ماه سال ۱۳۹۱ تصویب شد. برای جلوگیری از قضاوت های سلیقه ای و قوانین برانگیز، موادی در این قانون گنجانده شد تا روند دادرسی را تسهیل بخشد. این قانون، علاوه بر رفع شکالات قوانین گذشته، پیشنهاد های حقوقی و کیفری خوب و مناسبی در راستای استحکام و پیاپی خانواده بیان می نماید. مزایایی همچون ثبت ازدواج موقت، کیفر های نسبتاً خوب و منسجم برای قانونشکنان نسبت به زیر پا گذاشتن اصولی و بنیادین ترین مباحث خانواده و عدم توجه به قواعد عمومی مربوط به مباحثی همچون ثبت وقایع نکاحیه و طلاق که با نظم عمومی در ارتباط اند، رسیدگی به تمامی دعاوی خانوادگی به وسیله قضات متعدد، امکان طرح دعوی در محل اقامت زوج، عدم الزام به رعایت تشریفات آیین دادرسی مدنی، معافیت از پرداخت هزینه دادرسی نسبت به مددجویان سازمان بهزیستی و کمیته امداد، الزام به حضور قاضی مشاور زن یا مرد، ممنوعیت حضور کودکان در دادگاه خانواده، تعیین حقوق وظیفه و مستمری،

احیاء نهاد نامزدی و خسارت ناشی از برهم زدن آن، ایجاد مراکز مشاوره و... اهداف تصویب این قانون، ارزشمند و ستودنی است اما در کنار مزایای غیر قابل انکار این قانون، ایرادهایی اساسی نیز بر آن وارد است که نمی توان آنها را نادیده گرفت. ایرادهایی همچون، نسخ نشدن قانون حمایت از خانواده سال ۵۳، عدم تدوین آئین دادرسی برای قانون حمایت خانواده، تضعیف نهاد مهریه و ضمانت های قانونی مقرر، ترویج عملی تعدد زوجات و نهاد ازدواج موقت و تعدیل و حذف الزامات قانونی مقرر نسبت به قوانین قبلی، دوگانگی در الزام یا عدم الزام دادگاههای خانواده در رعایت تشریفات قانون آئین دادرسی مدنی، این قانون را به یکی از حساس ترین قوانین دوران حاضر تبدیل نموده است. با توجه به ضرورت و اهمیت مطالبی که در بالا بدان اشاره رفت احساس آن شد تا در این نوشتار به بررسی تفاوت قانون حمایت خانواده جدید با قوانین گذشته، نوآوری هایی که این قانون در زمینه های مختلف حقوقی و کیفری به راه داشته، همچنین به آثار حقوقی که نوآوری های این قانون بر نهاد خانواده خواهد داشت، پرداخته شود. در کتاب حاضر تحلیل مقایسه ای ابداعات و نوآوری هایی که قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ در پی آن بوده است مورد توجه قرار خواهد گرفت. این نوآوری ها و ابداعات در دو جنبه حقوقی و کیفری قابل تبیین و بررسی هستند که به طور جداگانه به بررسی هر یک پرداخته خواهد شد. در اینجا به دنبال پاسخگویی به سوال اصلی ذیل می باشیم:

۱- آیا اساساً قانون جدید حمایت خانواده تفاوتی با قوانین و مقررات قبلی حاکم بر حقوق خانواده از نظر کیفر زدایی در جهت صیانت از بنیان خانواده و منظور کردن مسائل حقوقی دارد؟

۲- در تحلیل مقایسه ای قانون حمایت خانواده ۱۳۹۱ با قوانین خانواده سابق، چه مواردی باعث قدرتمند شدن این قانون نسبت به قوانین سابق شده است؟ علاوه بر سوال اصلی فوق، سوالات فرعی ذیل نیز مورد بررسی قرار گرفت:

۱- ابداعات قانون جدید حمایت خانواده کدام است و چه آثاری بر نهاد خانواده خواهد داشت؟

۲- قابلیت اجرا شدن این قانون با توجه به آیین نامه اجرایی مصوب تا چه اندازه عملیاتی بوده و موجب تحکیم بنیان خانواده خواهد شد؟

با توجه به سوالات فوق می توان موارد ذیل را به عنوان فرضیه مطرح نمود:

اول این که با توجه به مواد قانون جدید، شاهد تغییرات متعدد و معنابهایی هستیم و در نگاه نخست می توان هدف قانونگذار در تدوین این قانون را حفظ و صیانت از بنیان خانواده دانست، اما به نظر می رسد در برخی موارد ابهاماتی وجود داشته باشد که برای اجرای هرچه

بهتر این قانون نیازمند به اصلاح آن هستیم. ثانیاً در زمینه طلاق، مهریه، حضانت، ایجاد مراکز مشاوره، دستور موقت، داورى و صلاحیت محاکم خانواده، نوآوری صورت گرفته است که می‌تواند به تحکیم نهاد خانواده کمک نماید. در این راستا نباید از نقش مهم آیین نامه اجرایی قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۳ غافل شد، چراکه قانونگذار در راستای اجرای بهتر قانون حمایت از خانواده، آیین نامه منسجمی را تنظیم کرده است، هرچند در عمل ابهاماتی به قانون و آیین نامه آن وارد است. با توجه به ایرادات موجود در قوانین حمایت از خانواده پیشین و با عنایت به نقش و جایگاه ویژه نهاد خانواده در نظام حقوقی و تربیتی اسلام و از سوی دیگر با توجه به حساس بودن نهاد خانواده، در تغییر و اصلاح قوانین باید با بررسی همه جانبه آثار و تبعات ناشی از تغییرات تلاش نمود که این تغییرات اثر سوئی بر نهاد خانواده نداشته و جای نگذارد. بررسی قوانین حمایت از خانواده بیانگر این مطلب است که قانون گذر متناسب با نیازهای جدید جامعه و برای جلوگیری از اختلاف و تنش در روابط زناشویی اقدام با تصویب آنها نموده است. هر چند که دو قانون تصویبی در این زمینه خالی از نقص نمی باشد. دیدید حمایت خانواده از بسیاری از جهات حاوی نکات مثبتی است. اینگونه به نظر می رسد که از لحاظ حقوقی و ضمانت اجرای کیفری در مقایسه با دو قانون قبلی پویاتر و عقلانی تر می باشد و حاکی از آن است که قوه قضائیه در این زمینه از تجربیات قبلی و روند حاکم بر دعاوی خانواده حداکثر استفاده را برده و با آسیب شناسی دقیق، اقدام به تنظیم مواد این قانون نموده است. با بررسی هایی که صورت گرفته، تدوین کتب مستقل و تخصصی و یا مقالات علمی معتبر صورت نگرفته است. درواقع انتخاب موضوع و بررسی جوانب آن اقدامی بدیع و نو می باشد. اگر هر بخش به صورت پراکنده در ضمن کتب مختلف نویسندگان و سایت های علمی و نهادهای مرتبط به اجمال مورد اشاره قرار گرفته است. همچنین، با عنایت به اینکه حقوق ایران، مبتنی بر تقوای اسلام و متأثر از قواعد شرع انور است و با توجه به قلت منابع مرتبط با بحث مورد بحث و التفات به ارتباط با حوزه های متعدد علوم انسانی موضوع حاضر نوعاً خاص و واجد جنبه نوآوری است. کتاب حاضر در قالب دو فصل تدوین شده است که در فصل اول به بیان موضوعاتی درخصوص حقوق خانواده پرداخته و در فصل دوم نیز به بررسی مقررات حقوقی و کیفری قانون جدید حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ پرداخته خواهد شد.

۵		مقدمه
۱۱		فصل اول
۱۱		حقوق خانواده و مفاهیم مرتبط با آن
۱۱		مفهوم حقوق خانواده و اهداف آن
۱۱		تعریف حقوق خانواده
۱۳		اهداف تشکیل خانواده
۱۴		قوانین مصوب در حوزه خانواده
۱۶		قوانین پیش از انقلاب
۱۹		قوانین پس از انقلاب
۲۳		مفاهیم مرتبط با خانواده
۲۳		نکاح
۲۳		تعریف نکاح
۲۶		شرایط صحت نکاح
۳۱		طلاق
۳۱		تعریف طلاق
۳۲		شرایط تحقق طلاق
۳۶		نفقه
۳۶		تعریف نفقه
۳۹		ملاک وضع نفقه
۴۰		مهریه
۴۰		تعریف مهریه
۴۱		اقسام مهریه
۴۳		حضانة
۴۳		تعریف حضانة
۴۴		شرایط حضانة
۹		فصل دوم
۹		مقررات حقوقی و کیفری قانون حمایت خانواده مصوب ۹۱
۴۹		مقررات حقوقی قانون حمایت خانواده ۹۱

۴۹	قواعد مرتبط با ازدواج
۴۹	شناسایی نهاد نامزدی
۵۵	الزام به ثبت ازدواج موقت
۵۷	شرایط لازم الرعایه قبل از ازدواج
۶۰	طلاق
۶۰	ارجاع به مراکز مشاوره
۶۳	حکم به عدم امکان سازش
۶۹	تحلیل کلی مواد مربوط به طلاق در قانون حمایت از خانواده ۹۱
۷۴	مهریه
۷۵	مفاد ماده ۱۱ قانون حمایت خانواده مصوب ۹۱
۷۷	تحلیل ماده ۱۲ قانون حمایت خانواده مصوب ۹۱
۸۵	حضانت
۸۵	رعایت غبطه و مصلحت کودک
۸۹	موارد حضانت مادر
۹۷	صلاحیت دادگاه های خیار
۱۰۱	مقررات کیفری قانون حمایت خانواده ۹۱
۱۰۱	عدم ثبت واقعه ازدواج و طلاق
۱۰۷	ازدواج برخلاف مقررات ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی
۱۱۱	ازدواج زن ایرانی با اتباع خارجی
۱۱۵	مقررات کیفری سردفتران ازدواج و طلاق
۱۱۵	تکالیف سردفتران ازدواج
۱۱۶	تکالیف سردفتران طلاق
۱۱۹	منابع و مأخذ
۱۱۹	منابع